

See discussions, stats, and author profiles for this publication at: <https://www.researchgate.net/publication/324692105>

Αποτρέποντας τη λύση: Απειλές, φόβοι και σημασιολογικά εμπόδια στον Ελληνο-κυπριακό Τύπο από το Μοντ Πελεράν στη Διάσκεψη της Γενεύης (2016/17).

Conference Paper · May 2017

CITATIONS

0

READS

3

2 authors:

Maria Avraamidou

University of Cyprus

9 PUBLICATIONS 3 CITATIONS

SEE PROFILE

Charis Psaltis

University of Cyprus

56 PUBLICATIONS 845 CITATIONS

SEE PROFILE

Some of the authors of this publication are also working on these related projects:

History Educators beliefs and practices in Cyprus [View project](#)

Edited volume entitled "History Education and Conflict Transformation - Social Psychological Theories, History Teaching and Reconciliation" with Mario Carretero and Sabina Cehajic-Clancy [View project](#)

Blocking the solution: threats, fears and semantic barriers in the Greek-Cypriot Press from Mont-Pelerin to the Geneva Talks.

Αποτρέποντας τη λύση: απειλές, φόβοι και σημασιολογικά εμπόδια στον ΕΚ Τύπο από το Μοντ Πελεράν στη Διάσκεψη της Γενεύης

Dr Maria Avraamidou & Dr Charis Psaltis

University of Cyprus-Department of Psychology

Περίληψη

Ο σκοπός της συγκεκριμένης παρουσίασης είναι διττός: 1. να παρουσιάσει και να διερευνήσει αναπαραστάσεις απειλών σε σχέση με τις συνεχιζόμενες διαπραγματεύσεις για επίλυση του κυπριακού ζητήματος στον ΕΚ Τύπο και 2. να αναλύσει τους τρόπους με τους οποίους οι σχετικές αναπαραστάσεις μεταχειρίζονται/ διαπραγματεύονται εναλλακτικές στάσεις και προσεγγίσεις (εναλλακτικές αναπαραστάσεις). Έτσι, η παρουσίαση στοχεύει σε ένα ευρύτερο προβληματισμό για το πως οι απειλές και οι φόβοι στην επικοινωνία των διαπραγματεύσεων, ενδεχομένως να αποτρέπουν το διάλογο με εναλλακτικές αναπαραστάσεις, υποσκάπτοντας τον πραγματικό διάλογο για σύνθεση απόψεων, λειτουργώντας ως «προπαγάνδα» (βλ. Serge Moscovici). Επικεντρωνόμαστε σε δύο καθημερινές εφημερίδες, την *Σημερινή* και τον *Φιλελεύθερο* και τα άρθρα γνώμη τους (editorials) τα οποία αντανακλούν, σε μεγάλο βαθμό, την θεσμική τους στάση έναντι των υπο εξέλιξη διαπραγματεύσεων. Συγκεκριμένα, η παρουσίαση θα εστιάσει στην εφημερίδα *Σημερινή* και τις απειλές, τους φόβους που προέβαλε όπως η τουρκοποίηση, η διάλυση του κράτους και οι απειλές κατά του ελληνισμού. Στη βάση αυτών των πρωταρχικών αποτελεσμάτων, σκοπός είναι να προβούμε σε καταρχήν συμπεράσματα αναφορικά με τις μορφές εθνικισμού που αυτές οι αναπαραστάσεις αντανακλούν, τις εθνικές ταυτότητες τις οποίες ενδεχομένως κατασκευάζουν συνδράμοντας έτσι στο θεωρητικό διάλογο γύρω από τις κοινωνικές αναπαραστάσεις, τις ταυτότητες (Duveen, 2001; Molone, 2008) και τα παραδοσιακά μέσα ενημέρωσης αναδεικνύοντας ζητήματα λειτουργίας και περιεχομένου.

Εισαγωγή

Μια σειρά από επαναλαμβανόμενες απειλές κυριαρχούσαν στα άρθρα γνώμης (editorials) της εφημερίδας *Σημερινή* (Σ) στη διάρκεια της περιόδου εστίασης της έρευνας δηλαδή μεταξύ Νοεμβρίου 2016 και αρχές Φεβρουαρίου 2017¹ με κυρίαρχες αυτές που αφορούσαν 1. Τον τουρκικό επεκτατισμό σε περίπτωση λύσης 2. Το κράτος, όπως η διάλυση της κυπριακής δημοκρατίας, η συνομοσπονδία και ευρύτερα η μη λειτουργικότητα 3. Απειλές κατά ολόκληρου του ελληνισμού ή του ελληνικού έθνους. Στην ανάλυση, ερμηνεύουμε τα νοήματα αυτών των απειλών και το πως παρουσιάζεται η αντίθετη άποψη. Σημειώνουμε ότι, τα άρθρα δεν αγνοούν πάντα τις αντίθετες αναπαραστάσεις ούτε τις αποσιωπούν, αντιθέτως, ενίοτε, τις σημειώνουν και/ ή ανακατασκευάζουν άμεσα και/ ή έμμεσα. Το ερώτημα λοιπόν που θέλουμε να απαντήσουμε είναι αν, όταν και εφόσον αναφέρονται στην αντίθετη άποψη (εναλλακτικές αναπαραστάσεις) το κάνουν με τρόπους που όντως επιτρέπουν τον διάλογο με αυτές ή αν αντιθέτως εμποδίζουν τον διάλογο μέσω της χρήσης αυτών που στην κοινωνική ψυχολογία ονομάζονται «semantic barriers», σημασιολογικά εμπόδια.

¹ Η περίοδος εστίασης είναι από τις 17/11/2016 στις 17/12/ 2016 και μεταξύ 13/01/2017 με 3/2/2017. Σε αυτές τις 50 μέρες η Σ. Δημοσίευσε 49 άρθρα γνώμης (editorials) με θέμα τις διαπραγματεύσεις. .

Μωσαϊκά απειλών και φόβων

Το απόσπασμα που ακολουθεί είναι χαρακτηριστικό παράδειγμα των επανερχόμενων απειλών της τουρκοποίησης της Κύπρου, της απειλής της διάλυσης του κράτους και απειλές κατά ολόκληρου του ελληνισμού εξαιτίας της υπο διαπραγμάτευση λύσης του κυπριακού:

Αυτοί αγνοούν και την ιστορία και τα διαχρονικά επεκτατικά σχέδια της Τουρκίας και την αμετάκλητη απόφαση της Άγκυρας να διαλύσει το κυπριακό κράτος και, μέσω μίας εκτρωματικής λύσης, να προελάσει προς τον τελικό στόχο της κατάληψης ολόκληρης της Κύπρου. Αυτοί αγνοούν πως, μετά την Κύπρο, έρχεται η σειρά της Ελλάδας. Αυτοί πιστεύουν πως, με τη λύση του Κυπριακού, θα τερματισθούν τα τυχοδιωκτικά σχέδια της Τουρκίας στο Αιγαίο και στη Θράκη και θα γαληνεύσουν τα νερά του Αιγαίου. Ο Νίκος Αναστασιάδης και ο Άντρος Κυπριανού αρνούνται να δεχθούν πως, με τη λύση που διαπραγματεύονται, το τουρκοκυπριακό κράτος θα καταστεί το δόρυ της Τουρκίας για την κατάληψη όλης της Κύπρου, αλλά και το προγεφύρωμα, από το οποίο θα ξεκινήσει και η τελική τουρκική επίθεση κατά της Ελλάδας.

Δεν μπορεί η Ελλάδα να ανυψώνει, μαζί με τους εδώ διζωνικούς, το λάβαρο της διζωνικής ομοσπονδίας (Σημερινή, 2/12/ 2016)

Το απόσπασμα εμπεριέχει άμεσες απειλές για μια νέα τουρκική επέμβαση στην Κύπρο αλλά και για μια τουρκική επίθεση κατά της Ελλάδας μάλιστα με την χρήση μιλιταριστικού λόγου όπως “επεκτατικά σχέδια”, «κατάληψη ολόκληρης της Κύπρου» ή ρημάτων όπως “να προελάσει, να διαλύσει”. Έτσι η υπο διαπραγμάτευση λύση δαιμονοποιείται, είναι “aberrant/ εκτρωματική”. Το απόσπασμα υιοθετεί μια σύννηθη στρατηγική του λόγου του εθνικισμού να κατασκευάζει εσωτερικούς και εξωτερικούς εχθρούς: ο εξωτερικός, είναι η Τουρκία (ο προαιώνιος εχθρός) και ο εσωτερικός είναι ο Πρόεδρος που διαπραγματεύεται και ο επικεφαλής της αντιπολίτευσης ο οποίος τον στηρίζει. Ο ρόλος της Ελλάδας είναι αβέβαιος. Φυσικά, η προσδοκία είναι όπως η ελληνική κυβέρνηση προσχωρήσει στο στρατόπεδο των «αντι-διζωνικών». Εδώ εντοπίζεται μια κύρια αντίθεση (rigid opposition) ως σημασιολογικό εμπόδιο: αν είναι ή όχι η Τουρκία αξιόπιστη. Η απάντηση είναι κατηγορηματικά αρνητική-η Τουρκία, αλλού χαρακτηρίζεται για παράδειγμα ως «θηρίο» και προσεγγίσεις για συνδιαλαγή μαζί της αναφέρονται ως «αηδιαστικές» και «καταστροφικές». Έτσι, οποιοσδήποτε διάλογος με εναλλακτικές προσεγγίσεις ότι για παράδειγμα η Τουρκία ενδέχεται να συμβιβαστεί τελικά ή ότι γίνεται επιθετική αφού προκληθεί, είναι άνευ αντικειμένου. Τέτοιες αναπαραστάσεις δεν ανήκουν στη σφαίρα του πιθανού και για να βεβαιωθούν οι αντίπαλοί τους ότι θα μείνουν ως «αδιανόητες» τις συσχετίζουν με φόβους και κινδύνους (prohibited representations).

Η εφημερίδα χρησιμοποίησε μια πλούσια γκάμα από «στίγματα»/ stigmas για τους υποστηρικτές εναλλακτικών αναπαραστάσεων όπως: ‘διζωνικούς’, ‘αιθεροβάμων’, ‘αφελείς’, ‘αμαθείς’, που ‘αγνοούν’ ή ‘αρνούνται να δεχθούν’. Η χρήση δεικτικών λέξεων (deictic words) όπως “Αυτοί” συμβάλλει στην κατασκευή ανυπέρβλητων «συνόρων» ανάμεσα σε Εμάς και τους Άλλους, ωστόσο, το Εμείς Vs Άλλοι δεν αφορά όλους τους ΕΚ κατά των Τούρκων ή των ΤΚ αλλά, τους υποστηρικτές της λύσης και τους αντιπάλους της. Ένα άλλο άρθρο είναι ακόμη πιο χαρακτηριστικό της κατασκευής των διαφωνούντων ως του εσωτερικού εχθρού, του «άλλου» αφού σημειώνει ότι «Η Κυπριακή Δημοκρατία κινδυνεύει μόνο, εάν βρεθούν ελληνικά χέρια να υπογράψουν τη διάλυσή της» (20/01/2017).

Ρητορικές ερωτήσεις και λίστες άκαμπτων αντιθέσεων (rigid oppositions)

Το απόσπασμα που ακολουθεί αναπαράγει αυτό που ονομάζεται στην κοινωνική ψυχολογία και λειτουργεί ως εμπόδιο στο διάλογο ανάμεσα σε κύριες και εναλλακτικές αναπαραστάσεις, «άκαμπτες

αντιθέσεις». Η χρήση ρητορικών ερωτημάτων εντείνει την αντιπαράθεση ανάμεσα σε αυτές εμποδίζοντας ακόμη πιο αποτελεσματικά τον ουσιαστικό διάλογο:

Ποία εγγύηση υπάρχει ότι η Τουρκία θα τηρήσει όλα όσα συμφωνήθηκαν και δεν θα επιχειρήσει να δώσει τη δική της ερμηνεία, και να ανατρέψει τη συμφωνία; Αν η Ζυρίχη επιβίωσε τρία χρόνια, πόσες ημέρες θα επιβιώσει η νέα λύση; Ποιος θα υποχρεώσει τα τουρκικά στρατεύματα να αποχωρήσουν μετά τη λήξη των χρονοδιαγραμμάτων; Ποιος θα υποχρεώσει τους σφετεριστές να παραδώσουν τις περιουσίες στους Έλληνες που θα επιστρέψουν; Ποιος θα εμποδίσει τους εποίκους, οι οποίοι θα κληθούν να φύγουν, να το πράξουν; Και ποιος θα εμποδίσει την εισροή νέων εποίκων, οι οποίοι θα έρθουν; Η ομοσπονδιακή αστυνομία; Μα η ομοσπονδιακή αστυνομία θα αποτελείται από Ελληνοκυπρίους και Τουρκοκυπρίους. Οι Τουρκοκύπριοι αστυνομικοί θα χρησιμοποιήσουν όπλα κατά των ομοφύλων τους; Ή θα επαναληφθεί το προηγούμενο του 1963, όταν οι Τουρκοκύπριοι-μέλη του Κυπριακού Στρατού λιποτάκτησαν στις τάξεις της ΤΜΤ;

Το άρθρο γνώμης θέτει μια σειρά από ερωτήματα τα οποία ωστόσο έχουν προφανείς απαντήσεις και τα οποία κάποιες φορές το ίδιο απαντά μέσω νέων ρητορικών ερωτημάτων τα οποία αναφέρονται στις αναμενόμενες θέσεις των «αντίπαλων» προσεγγίσεων. Παρόλο που και εδώ οι θέσεις των «άλλων» υπεισέρχονται στο άρθρο, στην ουσία δεν επιτρέπεται ουσιαστικός διάλογος με αυτές. Για παράδειγμα, ο ισχυρισμός ότι η Τουρκία δεν θα τηρήσει ποτέ τα συμφωνηθέντα (η προφανής απάντηση στο πρώτο ρητορικό ερώτημα του αποσπάσματος) δεν αφήνει περιθώριο συζήτησης: η λύση, ντετερμινιστικά, είναι καταδικασμένη να αποτύχει. Το ενδιαφέρον εδώ είναι ότι υπεισέρχεται το άρθρο σε ζητήματα εσωτερικής ασφάλειας μιλώντας για το ρόλο και την αποτελεσματικότητα της ομοσπονδιακής αστυνομίας και ευρύτερα τις δικαιοδικές σχέσεις. Οι σύνηθεις απόντες, οι ΤΚ εμφανίζονται εδώ ως «αστυνομικοί». Το επιχείρημα είναι ότι η δικαιοδική ομοσπονδιακή αστυνομία δεν θα μπορεί να εγγυηθεί την ασφάλεια και την τάξη γιατί η εθνική ταυτότητα των ΤΚ ήταν, είναι και θα παραμείνει πιο ισχυρή από την δικαιοδική τους/κυπριακή και την προσήλωσή τους στο κράτος. Για να στηρίξει τον ισχυρισμό αυτό, το άρθρο αντλεί επιχειρήματα από το δύσκολο παρελθόν της Κύπρου και προβλέπει, επίσης ντετερμινιστικά, ότι οι ΤΚ, όπως και τότε, θα ενεργήσουν και στο μέλλον περισσότερο ως «Τούρκοι». Πρόκειται για μια άλλη σύνηθη στρατηγική του λόγου του εθνικισμού να δίνει έμφαση στον εθνικισμό των άλλων αποσιωπώντας τον δικό «μας» εθνικισμό επαναφέροντας μόνο εκείνες τις εκδοχές της ιστορίας οι οποίες στηρίζουν τις δικές μας θέσεις έναντι του άλλου.

Συμπεράσματα και μελλοντική εργασία

Αυτή η μελέτη υπό εξέλιξη, προσφέρει ενδείξεις ότι οι αναπαραστάσεις της εφημερίδας *Σημερινή* των υπό εξέλιξη διαπραγματεύσεων είναι πολεμικές αφού έχουν μια κύρια εναλλακτική αναπαράσταση, η οποία ωστόσο δεν είναι είναι πραγματική εναλλακτική αναπαράσταση αλλά μάλλον ένα ρητορικό σημείο αντίθεσης (βλ. Gillespie, p. 383 "have one major alternative representation, which is not a real alternative, but rather a rhetorical counter point"). Στα άρθρα γνώμης υπο ανάλυση οι αντίθετες/εναλλακτικές στάσεις κατασκευάζονται ως μη πατριωτικές και έτσι δεν μπορεί να υπάρξει καμιά συνομιλία μαζί τους. Η μεγαλύτερη αντίθεση ωστόσο είναι σε επίπεδο ηθικής, μεταξύ του σωστού και του λάθους (Gillespie, 2008, p. 385) και συγκεκριμένα, του εθνικά σωστού και του εθνικά λάθους: η εθνικά σωστή στάση είναι η αντίσταση στην επιδιωκόμενη λύση και η εθνικά λανθασμένη (προδοτική), η στήριξή της. Οι πολεμικές αυτές αναπαραστάσεις προκύπτουν από μια κύρια ιδέα που τις διατρέχει, ότι ο στόχος της Τουρκίας είναι η κατάκτηση ελληνικής γής συμπεριλαμβανομένης της Κύπρου-πρόκειται δηλαδή για ρεαλιστική απειλή αφού σχετίζεται με την απώλεια γης, ενδεχομένως ζωής και πολιτικής δύναμης παρόλο που εμπεριέχει

και συμβολικές απειλές- ο φόβος της τουρκοποίησης μπορεί να γίνει κατανοητός παράλληλα και ως φόβος για πολιτισμική αλλοτροίωση από έναν βάρβαρο, εθνικό εξωτερικό εχθρό. Η ΤΚ κοινότητα είναι κατα βάση απύσχα ή «δόρυ» της Τουρκίας. Η τουρκοποίηση μπορεί να επιτευχθεί μόνο αν το κράτος εξοντωθεί δια μέσου της λύσης, αφήνοντας τους ΕΚ αδύναμους μπροστά στην τουρκική επιθετικότητα και απειλώντας κατ'επέκταση και ολόκληρον τον ελληνισμό. Βεβαίως, παρατηρείται ότι παρά αυτές τις ελληνοκεντρικές αναφορές, το κράτος είναι ένα ισχυρό σύμβολο το οποίο προστατεύει το έθνος, σε αντίθεση με το παρελθόν που το κράτος θεωρείτο από τον Ελληνικό εθνικισμό στην Κύπρο ως απειλή για το έθνος και την ελληνικότητα της Κύπρου. Ίσως το σημαντικότερο στοιχείο αυτών των πολεμικών αναπαραστάσεων να είναι η έμφαση στον εσωτερικό εχθρό και η οποία αναπαράγει την πόλωση και εμποδίζει την αποδοχή ή εστω τον διάλογο γύρω από τη λύση αφού αυτή προβάλλεται ως αντεθνική.

Ενδεικτική βιβλιογραφία

Gillespie, A. (2008). Social representations, alternative representations and semantic barriers. *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 38(4), 375-391.